

שבת ה'תשע"ג

הרב שלמה לוונשטיין שליט"א

לקט פירושים מתוך שיעור פרשת שבוע
בביהכ"ס "דברי שיר" רח' זכריה 4 ב"ב יום חמישי בשעה 22:00

גליון מספר 279

ויחי תשע"ג

לפי זה מפרש בעל "חובת התלמידים" את דברי הגמרא (ברכות ז ע"א): "תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים... אמר לי [הקב"ה]: ישמעאל בני ברכני, אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגלו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים...". הקב"ה בקש מרבי ישמעאל, שיברך אותו, ורבי ישמעאל שמע וברך את בני ישראל.

הא כיצד?
לפי דברי "הזהר" פשוט וברור - הברכה הגדולה ביותר לאב, היא כאשר מברכים את בניו.

"בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה" (מח, כ)

פרש התרגום יהונתן, שביום הברית יברכו את הילד לאמר: "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה".

מדוע דוקא אפרים ומנשה? הלא "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי", שיאמר אפוא "כראובן וכשמעון" שהם מי"ב שבטי ק-ה!

אנו יודעים שאפרים ישב אצל יעקב אבינו ולמד תורה. מנשה, לעומתו, עזר ליוסף בנהול המדינה במצרים. כך כתוב בסוף הפרשה: "גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף", הרי שמנשה זרעו היו החניכים של יוסף בהנהגת המדינה.

עתה נתבונן: כאשר מברכים אנו את ילדינו מה אנו מעדיפים? שיהיו כמו אפרים - לומדי תורה, או כמו מנשה - עסקנים?

אומר ה"כתב סופר", ביום הברית של הבן, כשאנו יודעים איך הוא יגדל, מברכים אותו "ישימך אלקים כאפרים", כלומר שתהיה בן תורה, זו העדיפות הראשונה שלנו. ואם לא, שתהיה "וכמנשה" אך כזה מנשה, שיראו עליו שהיה פעם אפרים. לכן הזכר מנשה לאחר אפרים.

והרב ראובן קרלנשטיין שליט"א תרץ על הקושיה הנ"ל, שהנה המשג "ירידת הדורות" מוכר וידוע, לצערנו... הגמרא (ברכות טז ע"ב) אומרת: "אין קורין אבות אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע".

שואלת הגמרא, מדוע השבטים הקדושים אינם נקראים אבות? הלא כלל ישראל יצא מהם?
"אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן" כלומר, אין לפרש טעם הדבר, כי מי שלא יצא מאותו שבט לא יוכל לקרוא לו אב. כגון:

"ויקרבו ימי ישראל למות" (מז, כט)

אומרים חז"ל במדרש, שלא מת יעקב עד שראה "וי" הולך על גחון.

מה כונת הדברים?

התורה מספרת שבני ישראל בהיותם במצרים "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד ומאד ותמלא הארץ אתם" (שמות א, ז), ולמדו מכך חז"ל שהיו יולדות ששה בכרס אחת. "גחון" הוא כרס, ולמדנו חז"ל שיעקב אבינו לא מת עד שראה את אותו "וי" שהולך על הגחון, היינו את הששה בכרס אחת.

אלא שלכאורה קשה, הרי יעקב אבינו מת לפני יוסף, וענין לידת הששה בכרס אחת, כתוב רק לאחר שיוסף מת: "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (שמות א, ו) ורק לאחר מכן כתוב שבני ישראל פרו ורבו. איך אפשר, אפוא, לומר שיעקב לא מת עד שראה ששה בכרס אחת?

ותרץ ה"שלמה חדשה", שלכן, באמת, כתוב "פרו וישרצו" בלשון עבר, ללמדנו שהדבר קרה כבר קדם לכן.

כמו שמצינו לגבי שרה, שנאמר: "וה' פקד את שרה כאשר אמר, ויעש ה' לשרה כאשר דבר", וכתב רש"י (שם) שנסמכה פרשה זו לפרשה הקודמת, שהיא פרשת אבימלך שלקח את שרה ובתגובה על כך לא יכלו כל נשיו ללדת עד שהתפלל אברהם אבינו עליהם, "ללמדך שכל המבקש רחמים על חברו, והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, שנאמר: "ויתפלל" וסמך ליה "וה' פקד את שרה", שפקד כבר קודם, שרפא את אבימלך.

והרי אימתי נפקדה שרה? עוד לפני שנשות אבימלך יכלו ללדת. זאת, על אף שפקידת שרה נכתבה אחרי כן, ולשם כך נכתב הדבר בלשון עבר "וה' פקד את שרה". הוא הדין בפרשתנו, כתוב "פרו וישרצו" בלשון עבר, ללמדנו שיעקב אבינו לא מת עד שראה ששה בכרס אחת.

"ויברך את יוסף ויאמר... המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא" (מח, טו-טז)

יעקב ברך את יוסף, אומר הפסוק, ומה ברכו? - "המלאך הגאל אותי מכל רע יברך את הנערים..." יש כאן ברכה ל"נערים", לבני יוסף, אך היכן היא הברכה האמורה ליוסף עצמו?

ה"אוצר אפרים" מביא את דברי הזהר הקדוש ששאל שאלה זו, ותרץ: כאשר מתברכים בניו של אדם, הוא מתברך תחילה. הברכה לבניו של אדם היא ברכתו שלו.

מי שהוא צאצא של בנימין אינו יכול לקרא לשמעון "שמעון אבינו".

אי אפשר לומר כך - דוחה הגמרא - כי אם כן, "אמהות נמי - לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן!" - אי אפשר גם לקרוא לרחל "רחל אמנו", שמא מצאצאי שבט יהודה אנו, ואז לאה היא אמנו ולא רחל! "אלא", אומרת הגמרא, "עד הכא - חשיבי, טפי - לא חשיבי". כדי להקרא בשם "אבות" או "אמהות" צריכים להיות במדרגה מסוימת, והשבטים לא היו במדרגה הזאת. והראיה: בעצם היו אמורות להיות לנו שש אמהות, שהלא בלהה וזילפה גם הן אמהות השבטים היו! אלא שבלהה וזילפה לא היו במדרגת ארבע האמהות.

כלומר, "ירידת הדורות" הוא תהליך הנמשך לאורך כל הדורות.

ה"חזון איש" אמר פעם למישהו: "בדור שלנו אין כבר זקנים!"

התפלא האיש ואמר: הלא רואים שיש זקנים...

ענה לו ה"חזון איש": "אם אתה רואה זקן, דע לך שהוא לא מהדור שלנו אלא מהדור הקודם..."

הפעם היחידה בהיסטוריה שלא היתה ירידת הדורות, היתה עם אפרים ומנשה. בא יעקב למצרים ואומר ליוסף: "ועתה שני בניך הנולדים... בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".

והלא אפרים ומנשה היו כבר דור שלישי, ואיך משהו אותם יעקב לראובן ושמעון! אלא שיעקב מתכוון בזה, שהם באותה דרגה של השבטים. הם שבטים!

זו, אם כן, הברכה שמברכים אנו את בנינו, שגם אצלם לא יתקיים המושג ירידת הדורות - "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה".

הסבר נוסף מדוע מברכים את הבנים שיהיו דוקא כאפרים וכמנשה: ראובן, שמעון ושאר השבטים גדלו בבית יעקב אבינו בארץ ישראל, אבל אפרים ומנשה גרו בערות הארץ - מצרים, ולא עוד אלא שהיו קשורים לבית המלכות, ועם כל זאת נשארו בצדקותם.

גם אנו כיום גדלים ומגדלים ילדים, לעתים במצב דומה למצבם של אפרים ומנשה, וצריכים ברכה מיוחדת "ישמך אלקים כאפרים וכמנשה" כדי שיהיו הבנים צדיקים.

"אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" (מח כב) ותרגם אונקלוס, ש"חרבי" הינו צלותי [-תפלת], ו"בקשתי" הינו ובעותי [-בקשתי].

מה ההבדל ביניהם?

באר ה'משך חכמה': אדם שכוון בברכת אבות - יצא

ידי חובת תפלה, אף שבשאר חלקי התפלה לא כוון. ולכאורה, מדוע שיצא אדם ידי חובתו בתפלה שברובה כלל לא כוון ויראשו' לא היה בה?

אלא, שמאחר ואנשי כנסת הגדולה תקנו זאת, דומה הדבר לכביש סלול שכל מי שנוסע בו מגיע למחוז חפצו, הגם שבאמת תפילה כזאת אינה מן המשובחות.

אך כשמדבר בבקשה מיוחדת שאדם רוצה להוסיף בישמע קולנו' - כאן כבר נדרש ממנו לכוון בבקשתו, אחרת אין לה סכוי, שכן, כרגע הוא, כביכול, "ממציא" את התפילה ולכן עליו להשקיע בה כונה רבה.

זה ההבדל בין תפילה לבקשה, והוא בא לידי בטוי גם בהבדל שבין חרב לקשת:

החרב מצד עצמה היא מסוכנת. אם אדם, חלילה, יפל עליה, הוא יפגע. הקשת, לעמת זאת, מצד עצמה אינה מסוכנת. רק כחו של המשתמש בה הופך אותה למסוכנת.

לכן קורא יעקב לתפלה - חרב ולבקשה - קשת, כי על הבקשה יש לעמול הרבה ולכוון היטב, מה שאין כן בתפלה שהעבודה הנדרשת בה פחותה.

זהו שאמר דוד המלך: "שמע ה' תחנתי ה' תפלתי יקח" (תהלים ו, י), כלומר, אם שמע ה' את תחנתי הנקראת בקשה, כל שכן שאת תפלתי יקח!

"כי באפס הרגו איש וברצנם עקרו שור" (מט, ו)

נאמר ברש"י: כי באפס הרגו איש, אלו חמור ואנשי שכם וכו'. וברצונם עקרו שור, רצו לעקור את יוסף שנקרא שור.

כאשר אדם עובר עברה - אומר רבי אברהם פאלאג'י בשם אחד מגאוני צפת, רבי יוסף שאול, נכדו של הרב הגאון פתחי נדה - מוטב שיעשה אותה בשוגג, ללא כונה לעבור עברה. אולם כאשר האדם עושה מצוה, טוב שיעשה אותה עם כונה.

אלא שיש אדם שהוא ביש מזל, שהופך את היוצרות ועושה עברות עם כונה גדולה, ואת המצוות הוא עושה בלי שום כונה.

והנה, הריגת אנשי שכם, בגלל העברה שעברו, היתה בגדר מצוה. אולם איך היא נעשתה? "באפס" - עם כל הכעס, ולא בכונה לעשות מצוה. לעומת זאת כשמכרו את יוסף - מעשה שהוא עברה, עשו את הדבר עם כונה: "וברצנם עקרו-שור".

זו היתה, אפוא, הטענה כלפיהם: מדוע כך נהגתם, ש"באפס הרגו איש וברצונם עקרו שור"? אם לא היתה לכם ברירה אלא לעשות את הדברים הללו, לפחות הייתם הופכים את היוצרות, "באפס עקרו שור וברצונם הרגו איש"... את יוסף הייתם מוכרים עם כעס, ואת אנשי שכם הורגים ברצון.

